

**АПРОБАЦІЯ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ
ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ОЦІНЮВАННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
БАНКУ ЗА УМОВ АСИМЕТРІЇ ІНФОРМАЦІЇ**

Неля Волкова, Вікторія Самофалова

**APPROBATION OF METHODS OF DETERMINING THE LEVEL OF
TRANSPARENCY IN ESTIMATION OF FINANCIAL STABILITY OF
BANKS IN TERMS OF INFORMATION ASYMMETRY**

Nelia Volkova, Viktoriia Samofalova

***Анотація.** В статті обґрунтована актуальність проблеми забезпечення фінансової стійкості банків в Україні в сучасних умовах. Запропоновано здійснювати аналіз і оцінювання рівня транспарентності банків за сформованою системою показників, які об'єднано в три блоки; визначено проблеми з транспарентністю банківської інформації, які пов'язано з багатьма факторами; наведено методика визначення рівня транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банку; проведено її апробацію на матеріалах трьох системно важливих банків: ПАТ КБ "Приватбанк", АТ "Укрексімбанк" та АТ "Ощадбанк"; доведено, індекс транспарентності банку дає можливість оцінювати його фінансову стійкість на підставі повної, достовірної, своєчасної і зрозумілої інформації про стан справ у банку; обґрунтовано, що підвищення інформаційної прозорості є необхідною умовою забезпечення стабільності функціонування банківського сектору України.*

***Ключові слова:** банк, банківська система, фінансова стійкість банку, транспарентність, асиметрія інформації, прозорість.*

***Summary.** The article is devoted to the urgency of the problem of ensuring the financial stability of banks in Ukraine in modern conditions and proved that every bank in the market has the probability of bankruptcy that is not known to its customers, i.e. the asymmetry of information is happen to be; disclosed the essence of transparency and proved its importance to keep the reliability of every bank and the banking system as well on the ground of creation of effective feedbacks system between the banks and the market participants and to ensure the effective monitoring of its activities by the supervisory authorities; was carried out of the critical analysis of methods of the level information transparency estimation that is used by Ukrainian Credit Rating Agency "UCRA", Standard & Poor's, the Agency of finance initiatives (AFI); proposed to carry out analysis and evaluation of information transparency of banks according to the formed system of indicators that is aggregated into three blocks; There are problems with the transparency of banking information, which is associated with many factors; developed a methodics of determining the level of transparency in the evaluation of the bank's financial stability; its approbation was carried out on the materials of three systemically important banks: PJSC CB "Privatbank", JSC "Ukreximbank" and JSC "Oschadbank"; it is proved, the index of transparency of the bank makes it possible to assess its financial stability on the basis of complete, reliable, timely and understandable information on the state of affairs in the bank; it is substantiated that increasing information transparency is a prerequisite for ensuring the stability of the functioning of the banking sector in Ukraine.*

***Key words:** bank, banking system, financial stability of the bank, transparency, asymmetry of information, transparency.*

Актуальність проблеми. Фінансова стійкість банків є вектором надійності банківського сектору та необхідною умовою ефективного перерозподілу тимчасово вільних коштів в економіці на користь фінансування інвестиційних проектів, розширення та активізації виробництва, вирішення соціальних проблем суспільства, що важливо для України, банківська система якої знаходиться у важкому стані, а фінансовий стан вітчизняних банків вкрай нестабільний. Так, за період 2014-2016 рр. збанкрутували або були виведені з ринку з інших причин майже 85 банків [1]. Станом на 01.10.2017 р. у стадії ліквідації знаходилося 90 банків, а в 3-х банках діяла Тимчасова адміністрація ФГВФО [2]. За підсумками роботи у 2016 році банківська система країни понесла збитки у розмірі 195,6 млрд. грн., що є рекордним показником збитків банківської системи України. Це позначається на рівні довіри економічних суб'єктів до банків і є одним із вагомих чинників зниження темпів приросту їх ресурсної бази та можливостей здійснювати кредитно-інвестиційну підтримку розвитку національної економіки. А відтак, проблема об'єктивної оцінки фінансової стійкості банків в Україні набуває особливої актуальності.

Останнім часом вітчизняні науковці стали приділяти увагу проблемі прозорості для визначення рівня надійності банків, що знайшло відображення в наукових працях таких вчених: Я.С. Андрєєвої [3, Andryeueva, 2014], К.В. Ануфрієвої [4, Anufriyeva, 2010], С.Д. Богми [5, Bohma, 2013], Ж. Довгань [6, Dovhan, 2011], І.Б. Івасіва [7, Ivasiv, 2011], І.П. Мігуса, Н.В. Дудченка [8, Mihus, Dudchenko, 2013], О.О. Чуб [9, Chub, 2012] та ін.

Мета дослідження. Апробація на матеріалах системно важливих банків України методики оцінювання фінансової стійкості банків в умовах асиметрії інформації, практичне використання якої дасть можливість об'єктивно проаналізувати їх фінансовий стан і фінансові результати діяльності, банківські ризики і методи управління ними в умовах асиметрії інформації.

Результати досліджень. Оскільки банки функціонують в ринковому середовищі і діють як комерційні структури, будь-який з них на ринку характеризується ймовірністю банкрутства, не відомій його клієнтам, тобто має місце асиметрія інформації. За цих умов оцінити фінансову стійкість банків тільки на підставі фінансових показників є недостатнім. Вкрай важливим є рівень прозорості в оцінюванні фінансової стійкості банків. Прозорість (transparency) – це розкриття банком всім зацікавленим особам (кредиторам, інвесторам, громадськості) інформації щодо цілей діяльності, правових, інституційних і економічних основ, принципових рішень і їх обґрунтування, даних та інформації, прямо або опосередковано пов'язаних з діяльністю банку, а також умов підзвітності в повному обсязі, в доступній формі та на своєчасній основі [10, Moiseyev, 2011, р. 495].

За результатами критичного аналізу методик оцінювання рівня інформаційної прозорості банку, які застосовуються Українським кредитно-рейтинговим агентством "UCRA", Міжнародним рейтинговим агентством Standard & Poog's, Агенством фінансових ініціатив (АФІ), та на основі власних досліджень розроблено методику визначення рівня прозорості в оцінюванні фінансової стійкості, згідно якої запропоновано здійснювати аналіз і оцінку рівня прозорості банків за сформованою системою показників, які об'єднано в три блоки: 1) "Структура власності та корпоративне управління"; 2) "Операційна діяльність та фінансова звітність"; 3) "Менеджмент і колегіальні органи".

Згідно запропонованої методики, індекс прозорості банку розраховується за формулою:

$$Ind_{bank} = \sum_{i=1}^n \frac{Ind_1 \times q_1 + Ind_2 \times q_2 + Ind_3 \times q_3}{100} \quad (1)$$

де, Ind_1 – індекс прозорості за блоком 1 "Структура власності та корпоративне управління";

Ind_2 – індекс прозорості за блоком 2 "Операційна діяльність та фінансова звітність";

Ind_3 – індекс прозорості за блоком 3 "Менеджмент і колегіальні органи";

q_1 – вага блоку 1 у загальному оцінюванні прозорості банку;

q_2 – вага блоку 2 у загальному оцінюванні прозорості банку;

q_3 – вага блоку 3 у загальному оцінюванні прозорості банку

[11, Gerasimenko, Gerasimenko, Samofalova, 2016, p. 69-77]

Апробацію запропонованої методики прозорості в оцінюванні фінансової стійкості банку здійснимо на матеріалах системно важливих банків (СВБ), які є ключовими елементами, що впливають на фінансову стійкість банківської системи України. Станом на 01.01.2017 року в переліку Національного банку України перебуває три системно важливих банки: ПАТ КБ "Приватбанк", АТ "Укресімбанк" та АТ "Ощадбанк". У 2016 році на долю СВБ України припадало близько 46,9 % сукупних активів банківської системи України; 48,9 % зобов'язань і 27,4 % власного капіталу банків країни; їх від'ємний фінансовий результат склав 84,4 % від загального фінансового результату банківської системи країни [12].

Для розрахунків використовуємо інформацію, оприлюднену на їх офіційних сайтах станом на 31.12.2016 р. При аналізі даних враховувалося доступність, простота та зрозумілість інформації.

Проведені дослідження прозорості банківської інформації СВБ України показали, що рівень інформаційної прозорості є досить низький – середній бал становить 48,9 % (таб. 3).

Таб. 3: Рівень прозорості в оцінюванні фінансової стійкості системно важливих банків України.

Банк	Рівень інформаційної прозорості			
	Індекс прозорості, %	за окремими напрямками, %		
		Структура власності та корпоративне управління	Операційна діяльність та фінансова звітність	Менеджмент і колегіальні органи
Приватбанк	56,0	81,5	54,5	32,5
Укресімбанк	45,85	76,5	38,5	25,0
Ощадбанк	44,85	73,0	48,0	12,5
Середній бал	48,9	77,0	47,0	23,3

Джерело: за розрахунками автора згідно з [13;14;15].

Серед СВБ за якістю розкриття інформації на сайті кращим був "Приватбанк", індекс прозорості якого склав 56%, найгіршим – "Ощадбанк".

Щонайкраще СВБ розкривають інформацію щодо структури власності, середній рівень розкриття за цим блоком складає 77 %. Усі банки публікують на своїх сайтах статuti і досить повно розкривають інформацію про статутний капітал, збори акціонерів, акціонерну структуру.

У той же час, жоден СВБ не готовий публічно ділитися даними про угоди з пов'язаними особами, банки обмежуються заповненням стандартних форм НБУ у річному звіті (суми кредитів та авансів дочірнім та асоційованим компаніям, та компаніям під контролем основних акціонерів; кредити та аванси клієнтам, списані як безнадійні, та ін.). Ці банки не розкривають також інформацію про дивідендну політику та виплату дивідендів.

Банки досить повно розкривають операційну та фінансову інформацію. Індекс прозорості по блоку 2 "Операційна діяльність та фінансова звітність", за нашими розрахунками, становив 44,2 %. Лідером щодо розкриття цієї інформації є "Приватбанк", індекс прозорості якого по блоку 2 склав 54,5 %, а найнижчий рівень прозорості має "Укресімбанк" – 33,5 %. Аналіз показників довів, що найповніше по цьому блоку розкривається інформація про регіональну мережу банків; усі банки розкривають фінансову звітність за національними стандартами відповідно до вимог НБУ; високий рівень розкриття інформації про політику управління ризиками; банки розкривають інформацію про присвоєні їм кредитні рейтинги, але жоден з банків не публікує повні рейтингові звіти. Проте, на

сайтах СББ не розміщується інформація, що охоплює результати стрес-тестування по основним ризикам (кредитному, валютному). Відсутня інформація про політику кредитування пов'язаних сторін та угоди з пов'язаними особами.

Серед СББ найнижчий рівень (22 %) розкриття інформації по блоку 3 "Менеджмент і колегіальні органи". Жоден з досліджених банків не наважується публікувати дані про винагороду ТОП-менеджменту на своєму сайті, розкриваючи таку інформацію виключно у складі річного звіту. Не в повному обсязі банки розкривають інформацію про склад та процедури Спостережної Ради та менеджменту. Не розкриваються відомості про винагороду членів вищого керівництва та ради директорів.

Згідно з дослідженнями Міжнародним рейтинговим агентством Standard & Poor's десяти найбільших іноземних банків ступінь їх прозорості у 2006 р становила 70-90 %, а середнє значення показника – 79 % [16]. Таким чином, середній рівень прозорості іноземних банків вище за аналогічний показник СББ України на 30 п.п.

Визначений за наведеною методикою індекс транспарентності банку дає можливість оцінювати його фінансову стійкість на підставі повної, достовірної, своєчасної і зрозумілої інформації про стан справ у банку, його засновників, великих акціонерів, пов'язаних осіб, колегіальні органи, стимулювання топ-менеджменту тощо, що вкрай важливо в умовах асиметрії інформації.

Отже результати проведених досліджень дають можливість дійти висновку, що наразі в Україні є певні проблеми з транспарентністю банківської інформації, що пов'язано з багатьма факторами, серед яких:

- недосконалість транспарентних вимог НБУ. Методичні рекомендації щодо удосконалення корпоративного управління в банках України [17] мають рекомендаційний характер, в результаті чого більшість банків їх ігнорують;

- різний ступінь деталізації інформації по банках, що впливає на індекс їх інформаційної прозорості. Індекс транспарентності по банкам України за даними Українського кредитно-рейтингового агентства "UCRA" у 2014 р. коливався в межах від 74,88 % до 36,38 % [18], а за нашими розрахунками, по системно важливим банкам діапазон цього індексу становив від 56,0 % до 43,9 %;

- недостовірність інформації. Зазвичай банки не оприлюднюють негативну інформацію про себе. Вона стає доступною для учасників ринку у випадку введення тимчасової адміністрації ФГВФО;

- протиріччя щодо розкриття інформації. Банки формують фінансову звітність за МСФЗ та самостійно визначають склад та структуру приміток до неї, які складаються на основі припущень та суджень персоналу. В умовах зростання вимог регулятора до банків (часто без врахування реальної економічної ситуації в країні), їх управлінський персонал іноді використовує професійне судження в вигідному для себе форматі. Це призводить до маніпулювання звітністю, насамперед квартальною, яка не підтверджується зовнішнім аудитором.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що в умовах мінливого ринкового середовища, інформаційної асиметрії визначення рівня транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банку є важливим для визначення надійності банківського сектора. Забезпечення інформаційної прозорості діяльності банку сприяє підвищенню довіри до нього учасників ринку і надає можливостей банку суттєво розширювати свою ресурсну базу і сферу діяльності, збільшувати величину доходів і прибутків. З практичної точки зору вкрай важливим є апробація методики визначення рівня транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банку. Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що рівень транспарентності СББ в Україні залишається на дуже низькому рівні, що обмежує можливості об'єктивно оцінити їх фінансову стійкість. Визнаючи значення таких банків у національній банківській системі, підвищення інформаційної їх прозорості є необхідною умовою забезпечення стабільності функціонування банківського сектору України.

Список використаних джерел:

- [1] Звіт про фінансову стабільність. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=322417443>.
- [2] Виведення банків з ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fg.gov.ua/not-paying.
- [3] Андрєєва Я.С. Транспарентність кредитної діяльності банків: необхідність, сутність, властивості / Я.С. Андрєєва // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – Т. 2. – № 2. – С. 111-114.
- [4] Ануфрієва К.В. Транспарентність у системі критеріїв залучення банками України зовнішніх фінансових ресурсів / К.В. Ануфрієва // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 3. – С. 28-37.
- [5] Богма С.Д. Транспарентність банків у контексті консолідаційних процесів у банківській системі України / С.Д. Богма // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної наук-практ конф. (м. Суми, 6-8 вересня 2013 року) / за ред. О.В. Прокопенко. – Суми: СумДУ, 2013. – С. 16-17.
- [6] Довгань Ж. Вплив транспарентності на фінансову стійкість банківської системи України / Ж. Довгань // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2011. – № 16. – С. 66-72.
- [7] Івасів І.Б. Місце і роль відкритості та прозорості у банківській діяльності / І.Б. Івасів // Економічні науки: Серія "Облік і фінанси". – 2011. – Вип. 8(29). – Ч. 1. – С.174-187.
- [8] Мігус І.П. Транспарентність банку як складова механізму забезпечення його економічної безпеки / І.П. Мігус, Н.В. Дудченко // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2013. – № 10. – С. 322-327.
- [9] Чуб О.О. Транспарентність у діяльності ділових та центральних банків у глобальному просторі / О.О. Чуб // Економіка і регіон. – 2012. – № 1(32) – С. 81-85.
- [10] Моисеев С.Р. Денежно-кредитная политика: теория и практика: учебн. пособие / С.Р. Моисеев. – М.: Московская финансово-промышленная академия, 2011. – 784 с.
- [11] Герасименко Р.А. Методика визначення рівня транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банку / Р.А. Герасименко, В.В. Герасименко, В.О. Самофалова // Финансы, учет, банки. – 2016. – № 1(21) – С. 69-77.
- [12] Показники фінансової діяльності банків України станом на 01.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
- [13] Офіційний сайт Приватбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/>.
- [14] Офіційний сайт Ощадбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oschadbank.ua/.
- [15] Офіційний сайт Укрексімбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eximb.com/ukr/personal/.
- [16] Кочетыгова Ю. Исследование информационной прозрачности российских банков: Новые лидеры на фоне умеренного роста и улучшения раскрытия структуры собственности / Ю. Кочетыгова, Р. Кирдань, О. Швырков // Standard & Poor's. RatingsDirect. – 2006 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://standardandpoors.ua>.
- [17] Методичні рекомендації щодо удосконалення корпоративного управління в банках України: Постанова Правління НБУ від 28.03.2007 р., № 98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=51512.
- [18] Исследование информационной прозрачности банков по результатам 2014 года / Украинское Кредитно-рейтинговое агентство "UCRA" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ucra.com.ua/ru/news/ucra-issledovanie-informatsionnoy-prozrachnosti-bankov-po-rezultatam-2014-goda-490>.

References:

- [1] Zvit pro finansovu stabilnist [Financial Stability Report]. (2016). *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=322417443> [in Ukrainian].
- [2] Vyvedennia bankiv z rynku [Removing banks from the market]. (n.d.). *www.fg.gov.ua*. Retrieved from www.fg.gov.ua/not-paying [in Ukrainian].
- [3] Andryeyeva, Ya.S. (2014). Transparentnist kredytnoi diyalnosti bankiv: neobkhdnist, sutnist, vlastyvosti [Transparency of credit activity of banks: necessity, essence, properties]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Herald of Khmelnytskyi national university, vol. 2, issue 2, 111-114* [in Ukrainian].
- [4] Anufriyeva, K.V. (2010). Transparentnist u systemi kryteriiv zaluchennia bankamy Ukrainy zovnishnikh finansovykh resursiv [Transparency in the system of criteria for attracting foreign financial resources by banks of Ukraine]. *Ekonomika i prohnozuvannya – Economy and Forecasting, 3, 28-37* [in Ukrainian].
- [5] Bohma, S.D. (2013). Transparentnist bankiv u konteksti konsolidatsiinykh protsesiv u bankivskii systemi Ukrainy [Transparency of banks in the context of consolidation processes in the banking system of Ukraine]. Proceedings from Economics and management: prospects of development '13: *III Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia (6-8 veresnya 2013 roku) – Third International Scientific and Practical Conference*. (pp. 16-17). Sumy: SumDU [in Ukrainian].
- [6] Dovhan, Z.H. (2011). Vplyv transparentnosti na finansovu stiikist bankivskoi systemy Ukrainy [Influence of Transparency on Financial Stability of the Banking System of Ukraine]. *Ukrayinska nauka: mynule, suchasne, maybutnye – Ukrainian Science: Past, Present, Future, 16, 66-72* [in Ukrainian].
- [7] Ivasiv, I.B. (2011). Mistse i rol vidkrytosti ta prozorosti u bankivskii diialnosti [The Place and the Role of Openness and Transparency in Banking Activity]. *Ekonomichni nauky: Seriia "Oblik i finansy" – Economic Sciences: Ser. "Accounting and Finance", issue 8(29), part 1, 174-187* [in Ukrainian].
- [8] Mihus, I.P. & Dudchenko, N.V. (2013). Transparentnist banku yak skladova mekhanizmu zabezpechennia yoho ekonomichnoi bezpeky [Transparency of the bank as a component of the mechanism for ensuring its economic security]. *BIZNESINFORM, 10, 322-327* [in Ukrainian].
- [9] Chub, O.O. (2012). Transparentnist u diyalnosti dilovykh ta tsentralnykh bankiv u hlobalnomu prostori [Transparency in the activities of business and central banks in the global space]. *Ekonomika i rehion – Economy and region, 1 (32), 81-85* [in Ukrainian].
- [10] Moiseyev, S.R. (2011). *Denezhno-kreditnaia politika: teoriia i praktika [Monetary policy: theory and practice]*. Moscow: Moskovskaia finansovo-promyshlennaia akademiia [in Russian].
- [11] Herasymenko, R.A., Herasymenko, V.V. & Samofalova, V.O. (2016). Metodyka vyznachennia rivnia transparentnosti v otsiniuvanni finansovoi stiikosti banku [Methodology for determining the level of transparency in the assessment of financial stability of the bank]. *Finansy, uchet, banki – Finance, accounting, banks, 1(21), 69-77* [in Ukrainian].
- [12] Pokaznyky finansovoi diialnosti bankiv Ukrainy stanom na 01.01.2017 [Indicators of financial activity of Ukrainian banks as of 01.01.2017]. (2017). Retrieved from www.bank.gov.ua. [in Ukrainian].
- [13] Ofitsiynyi sait Pryvatbanku [Official site of Privatbank]. (n.d.). Retrieved from <https://privatbank.ua/> [in Ukrainian].
- [14] Ofitsiynyi sait Oshchadbanku [Official site of Oschadbank]. (n.d.). Retrieved from www.oschadbank.ua/ [in Ukrainian].
- [15] Ofitsiynyi sait Ukreximbanku [Official site of Ukreximbank]. (n.d.). www.eximb.com. Retrieved from www.eximb.com/ukr/personal/ [in Ukrainian].
- [16] Kochetygova, Yu., Kirdan, R. & Shvyrkov, O. (2006). Issledovaniie informatsionnoi prozrachnosti rossiiskikh bankov: Novyie lidery na fone umerennogo rosta i uluchsheniia raskrytiia struktury sobstvennosti [Investigation of information transparency of Russian banks: New leaders against a background of moderate growth and better disclosure of ownership structure]. *standardandpoors.ua*. Retrieved from <http://standardandpoors.ua> [in Russian].

[17] Postanova Pravlinnia NBU vid 28.03.2007, № 98 "Metodychni rekomendatsii shchodo udoskonalennia korporatyvnoho upravlinnia v bankakh Ukrainy" [Resolution of the Board of the NBU dated March 28, 2007, # 98 "Methodical recommendations for improvement of corporate governance in banks of Ukraine]. *www.bank.gov.ua*. Retrieved from www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=51512 [in Ukrainian].

[18] Issledovaniie informatsionnoi prozrachnosti bankov po rezultatam 2014 goda: Ukrainskoie Kreditno-reitingovoie agentstvo "UCRA" [Investigation of information transparency of banks by results of 2014: Ukrainian Credit-Rating Agency "UCRA"]. *ucra.com.ua*. Retrieved from <http://ucra.com.ua/ru/news/ucra-issledovanie-informatsionnoy-prozrachnosti-bankov-po-rezultatam-2014-goda-490> [in Russian].

Biography of the authors:

1.Name: Volkova Nelia.

Academic titles: Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Organization: Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Personal e-mail: nelia.volkova.donetsk@gmail.com.

2.Name: Samofalova Viktoriia.

Academic titles: master's.

Organization: Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Personal e-mail: samofalova.v1995@gmail.com.